אמנם **וְלֹא הִיא** – אין זה נכון, אלא דעת אביי שבין אם אמר 'פלגא' ובין אם אמר 'פסיקא', פעמים שקונה חציה של השדה, ופעמים רק כשיעור תשעה קבין, **דְּאָמַר רַב יִמַּר בַּר שַׁלְמָיָה, לְדִידִי מְפָרְשָׁא לִי מִינַּיהּ דְּאַבָּיֵי** – שמעתי פירושם של הלכות אלו מאביי, שבין אם כתב המוכר 'מֵצַר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּלָגָא', ובין אם כתב 'מֵצַר אַרְעָא דְּמִינָּהּ פְּסִיקָא', **אִי** – אם לאחר שציין בשטר את מיצרי השדה המדוברת הוסיף **וְאָמַר לֵיהּ** – וכתב ללוקח בשטר 'אִלֵּין מַצְּרָנָתָא' – אלה הם מיצרי השדה, יש ביתור לשון זו כדי לייפות את כח הקונה, ונוטל **פַּלְגָא** – מחצית השדה, אבל אם **לֹא אָמַר לֵיהּ** 'אִלֵּין מַצְּרָנָתָא', נוטל בשדה כדי זריעת **תִּשְׁעָה קַבִּין**.

הגמרא דנה בשכיב מרע או במחלק נכסיו ולא פירש בדבריו איזה חלק הוא נותן: **פְּשִׁיטָא** – דבר פשוט הוא ששכיב מרע שציוה על חלוקת נכסיו, וכן בריא שחילק נכסיו מחיים, **שֶׁאָמַר 'יַחֲלוֹק פְּלוֹנִי בְּנִכְסַי'**, נוטל המקבל **פַּלְגָא** – חצי מהנכסים, שזו המשמעות של תיבת 'יחלוק'. אולם באומר 'תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּנִכְסַי', ולא פירש מהו שיעור אותו 'חלק', יש לדון **מַאי** – מה דינו, האם גם תיבת 'חלק' משמעותה חלוקה והלוקח נוטל חצי מהנכסים, או שכוונתו לחלק הראוי להנתן, וההכרעה נתונה לבית דין לשער כמה הוא אותו חלק.

מביאה הגמרא ראיה מברייתא: **אָמַר רַבִּינָא בַּר קִיסִי, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר 'תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּכוֹר** מים שיש לי', וספק בידינו אם 'חלק' הוא לשון חלוקה, וכוונתו לתת לו מחצית מי הבור, או שכוונתו לחלק מסוים שנקבע על פי אומד חכמים, וכגון רביעית הלוג, **סוֹמְכוֹס אוֹמֵר, אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת מֵרְבִיעַ** ממי הבור, אלא רביע ומעט יותר, שכן לשיטתו בכל מקום, ממון המוטל בספק חולקין, ולכן נוטל רביעית שבודאי יש לו, ועוד מחצית הממון המסופק שהוא החלק שבין רביעית הלוג למחצית הבור.

וכמו כן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לְמִלּאוֹת חָבִית', לצורך השקאת בהמותיו, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת מִשְּׁמִינִית** ממי הבור, אלא שמינית ומעט יותר. וכן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לִקְדֵרָה', לצורך תיקון מאכלו, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת** מֵאחד חלקי **שְׁנֵים עָשָׂר** ממי הבור, אלא מעט יותר מכך. וכן אם אמר 'תנו לפלוני ממי הבור חלק לְטָפְיַח' – כלי המיועד לשתיה, **אֵין** המקבל נוטל **פָּחוֹת** מֵאחד חלקי **שִׁשָּׁה עָשָׂר** ממי הבור, אלא מעט יותר מכך. ומברייתא זו יש לפשוט, שהאומר 'תנו חלק לפלוני בנכסי', נוטל המקבל רבע מהנכסים ומעט יותר, לפי שספק בידינו אם כוונתו ב'חלק' למחצית או כלשהו, וממון המוטל בספק חולקין כדעת סומכוס.

סוגיית הגמרא להלן דנה במוכר שבשעת המכירה התנה עם הלוקח תנאי שאין לו משמעות כלל לענין המכירה משתי סיבות, או מחמת שהתנאי אינו יכול להתקיים, או משום שגם לולא התנאי היינו נוהגים כן, ומחמת זאת מפרשים אנו שכוונתו בתנאו היתה לשייר חלק מהמכר ברשותו:

תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּן לֵוִי שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרְאֵל, וְאָמַר לוֹ המוכר, 'שדה זו מכורה לך **עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** שעליך להפריש מהיוצא משדה זו **יְהֵא שֶׁלִּי**', **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלּוֹ** – של הלוי המוכר.

וְאִם התנה המוכר עם הלוקח **וְאָמַר** לו, 'על מנת שמעשר ראשון היוצא ממנה יתנן לִי **וּלְאַחַר מוֹתִי יִנָּתֵן** המעשר **לִבָּנַי', אִם** מֵת המוכר, **יִתֵּן** הלוקח **לִבָּנָיו, כְּפִי** תנאו.

וְאִם התנה המוכר **וְאָמַר לוֹ**, 'על מנת שמעשר ראשון היוצא מן השדה שלי **כָּל זְמַן שֶׁהַשָּׂדֶה זוֹ בְּיָדְךָ**', אם **מְכָרָהּ** הקונה **וּלְאַחַר מִכֵּן חָזַר וּלְקָחָהּ** מן הקונה השני, **אֵין לוֹ עָלֶיהָ כְּלוּם** – אין ללוי [המוכר הראשון] שום תביעה עליו, שבשעה שמכרה הלוקח הראשון פקעה זכותו של הלוי ממה שהתנה, וזכה הלוקח השני בכל השדה ללא שום תנאי, ובשחזר הלוקח הראשון וקנאה מן הלוקח השני, זכה בה מכח השני בכל הזכויות שהיו לו.

הגמרא דנה כיצד יכול המוכר לקנות את המעשרות. שואלת הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע מעשר ראשון שעתיד הקונה להפריש מגידולי השדה שייכים למוכר, והרי אינו יכול להתנות על דבר זה בכלל, שכן **אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם**, והתבואה שממנה עתיד להפריש את מעשרו אף לא נזרעה עדיין.

מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ** המוכר לקונה תנאי **עַל מְנָת שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלִּי**, ודאי רוצה הוא בקיום תנאו, שאין אדם עושה תנאי לחינם, וכיון שאין התנאי יכול להתקיים באופן זה שמקנה לו את כל השדה והלוקח יחזור ויקנה לו את המעשרות, לפיכך מפרשים אנו את כוונתו דְּשִׁיּוּרֵי **שַׁיְירֵיהּ לְמִקְּוֹם מַעֲשֵׂר** – ששייר המוכר לעצמו חלק בקרקע כשיעור הראוי ליגדל בה מעשר.

מהדין האמור, מוסיף ריש לקיש ללמוד את דינו של מוכר שעשה תנאי עם הקונה לשייר לעצמו חלק במקח, ואותו תנאי לא מעלה ולא מוריד, שאף בלא התנאי היה הדבר כך, ואין משמעות לדבריו אלא אם כן נפרש שכוונתו להותיר חלק נוסף מהדבר המכור ברשותו:

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, זֹאת אוֹמֶרֶת, ממה שנתחדש לנו בברייתא, שכל מקום שהמוכר הזכיר בדבריו תנאי שלא יוכל להתקיים, אלא אם כן נפרש שכוונתו להותיר חלק מהמקום לעצמו, מפרשים אנו שלכך אכן היתה כוונתו, למדים אנו, **שֶׁהַמּוֹכֵר בַּיִת** וחצר **לַחֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ** המוכר, בית זה מכור לך **עַל מְנָת שֶׁדֵּיוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה** – שגג הבית שיש לו מעקה עשרה טפחים, **שֶׁלִּי**, התנאי מועיל **וְדֵיוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ**.

המשך מעמוד ר

לסיום מכתבו שבדעתו לעלות ממדינות אלו - ידוע מכבר היחס להשיטה דניסה מן המערכה (מלחמת היהדות במקום שם דר כמה זמן) ובלבד ש"אני את נפשי הצלתי".

והאומנם כבר עשה ופעל כאן **כל** מה שהי' יכול לעשות להחזקת היהדות כאן? ועניי עירך קודמין - **לכל** הדעות?!

לתוכן המצורף למכתבו: לאחר בקשת סליחתו - ערבוב פרשיות ישנו בו. כי השקו"ט היא: היש בזמה"ז מצוה (מדאורייתא) לעלות מחו"ל לא"י, אם אין, או יותר מזה שחל גם ע"ז מרז"ל שלא לעלות בחומה, שהעולה מבבל לא"י עובר בעשה וכו'.

ואינו ענין לזה הא דמנשקין אבני', לאו דלא תחנם, האיסור למי שנמצא בא"י שלא לצאת לחו"ל וכו' וכו'. - הא דפשיטא שבני חו"ל אסור להם לגרום חורבן באי"י גם בזמה"ז - אין מזה ראי' כלל **וכלל** שמחוייבים הם לעלות לא"י.

שואלת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָא** – לגבי איזה דבר הוצרך ריש לקיש לומר שמועיל לו תנאו שהגג ישאר ברשותו, והרי גם ללא תנאו היה כך, וכמו ששנינו (סא.) שהמוכר בית סתם, אין הגג שיש לו מעקה עשרה טפחים כלול במכירה.

מיישבת הגמרא את דברי ריש לקיש בשני אופנים חלוקים: **רַב וְבִיד אָמַר**, כוונת ריש לקיש שהתנאי שעשה המוכר הועיל לענין שֶׁאִם **רָצָה** המוכר **לְהוֹצִיא בָּהּ** – בדיוטא העליונה **זִיזִין** – קורות קטנות, אף שיוצאות הן לצד החצר שמכר עם הבית, **מוֹצִיא**. שלולא התנאי לא היה משוייר למוכר אלא הדיוטא עצמה, כדין כל מוכר בית שלא כלל במכירתו גג שמעקהו גבוה עשרה טפחים, וכיון שחזר המוכר ושייר לעצמו את הדיוטא, יש כאן יתור לשון המורה שכוונתו להוסיף ולשייר אף הוצאת זיזין מן הדיוטא העליונה, ולכך אנו מפרשים שאף בחצר שמכר עם הבית שייר לעצמו מקום סמוך לדיוטא כדי שיוכל להוציא על גביו זיזין מן הדיוטא העליונה. **רַב פָּפָּא אָמַר**, אין לפרש את דברי ריש לקיש כרב וביד שייתור תנאו של המוכר הועיל לשייר לעצמו חלק בדבר שמכר, אלא ייתור תנאו הועיל לכך שֶׁאִם נפלה הדיוטא העליונה וְרָצָה **לִבְנוֹת** במקומה **עֲלִיָּה** אחרת **עַל גַּבָּהּ** – על גבי הבית, **בּוֹנֶה**, אבל לולא שייתר תנאי מפורש, אמנם היתה הדיוטא העליונה נשארת בבעלותו, אך זאת רק כל זמן שהיא קיימת, לפי שרק לעליה זו השתעבד הבית בזמן המכירה, אך לעליה אחרת לא השתעבד הבית. אמנם במה שהוסיף המוכר על תנאו ואמר 'על מנת שדיוטא העליונה שלי', כוונתו לומר שהדיוטא נותרת בבעלותו לעולם, ואף אם תפול יוכל לחזור ולבנותה.

הגמרא דוחה את דברי רב פפא. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְרַב וְבִיד** שייתור התנאי הועיל למוכר בכך שנותר לו מקום בחצר על מנת להוציא בשטחה זיזין, **הֵיינוּ דְּקָתָנֵי** – זהו מה ששנה ריש לקיש 'זאת **אוֹמֶרֶת**', שלכך הוצרך ריש לקיש ללמוד מהברייתא של מוכר שדה לחבירו על מנת שמעשר ראשון שלו, שמועיל ייתור לשון לשייר לעצמו מקום במה שמכר, שכן מצד הסברא לא היינו אומרים שאדם יכול לשייר לעצמו חלק ממה שמוכר לחבירו, **אֶלָּא לְרַב פָּפָּא** שייתור הלשון אינו מועיל לשייר למוכר מקום בחלק שמכר, אלא רק להתיר לו לחזור ולבנות את הדיוטא שנפלה, קשה **מַאי 'זֹאת אוֹמֶרֶת'** – מדוע הוצרך ריש לקיש ללמוד דין זה מהברייתא, והרי גם ללא הברייתא אנו יודעים ששלשון מיותרת מועילה להוסיף למוכר זכויות מסוימות, וכמו שנתבאר במשנה להלן (סד.). מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא**.

הגמרא דנה מהו נוסח שטר מכירת בית כשמוכר עמו בור או דות: **אָמַר רַב דִּימִי מִנַּהַרְדְּעָא, הָאי מַאן דְּמָזְבֵּין לֵיהּ בֵּיתָא לְחַבְרֵיהּ** – מי שמוכר בית לחבירו, וברצונו למכור לו גם את הבור או את הדות שמצויים בחצר הבית לאגור בהם מים, דבר שצריך לציינו במפורש בשטר, **אַף עַל גַּב דְּכָתַב לֵיהּ 'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ'** – 'עומקו וגובהו של הבית מכור לך', אין הבור והדות כלולים במכירה. ובכדי שאף הם יכללו במכירה צָרִיךְ להוסיף **וְלִמְכָתַב לֵיהּ** מלבד 'עומקא ורומא', **'קָנֵי לָךְ מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא'** – 'קנה לך מתחתית תהום הארץ ועד לגובה הרקיע'.

ומפרש רב דימי, **מַאי טַעֲמָא** – מה הטעם שצריך להוסיף גם 'מתהום ארעא ועד רום רקיעא', מדוע אין הבור והדות כלולים במה שכתב בשטר המכירה 'עומקא ורומא'. מבאר רב דימי, משום **דְּעוֹמְקָא** – עומקו של הבית, כלומר, הזכות לחפור בקרקע שמתחת לבית, **וְרוּמְּאָ** – גובהו של הבית, כלומר, הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, וכן האויר שמעל הבית ועד לרקיע, כאשר מכר את הבית **בְּסָתָמָא**, מבלי לפרט בשטר שאף הם כלולים במכירה, **לָא קָנֵי** – אין הלוקח קונה דברים אלו, והרי הם בחזקת המוכר להשתמש בהם (באופן שלא יגרם נזק לבעל הבית שהוא הלוקח), עד שיזכירם במפורש בשטר המכירה, ולכן **אַהֲנֵי** – הועיל מה שנכתב בשטר **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ'** כדי **לְמֵיקְנָא עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** – לקנות עומקו וגובהו של הבית, ואין בכך ייתור לשון שיועיל לו אף לקניית הבור והדות, מאחר ונצרכת לשון זו כדי לקנות את עצם עומקו וגובהו של הבית. **וְאַהֲנֵי** – ויועיל מה שיוסיף לכתוב בשטר 'בית זה מכור לך **מִתְּהוֹם אַרְעָא וְעַד רוּם רְקִיעָא**' – מתחתית תהום הארץ ועד לגובה הרקיע, **לְמֵיקְנָא** – לקנות מלבד עומקו וגובהו של הבית גם **בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת** שמתחת לבית.

הגמרא מביאה ראיה לרב דימי: **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** לרב דימי ממה ששנינו להלן (סד. בהמשך למשנה לעיל סא.) המוכר את הבית, לא מכר את היציע וכו' **וְלֹא אֶת הַבּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ** המוכר ללוקח **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** של הבית מכור לך'. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שהמוכר בית **בְּסָתָמָא** מבלי לפרט שמוכר גם עומקו ורומא, **קָנֵי** מלבד הבית גם **עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ**, נמצא ש'עומקו ורומא' שהזכיר בשטר מיותר, ואם כן **לֵיהֵנֵי** – יועיל הזכרת **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ' לְמֵיקְנָא** אף **בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת**, ומזה שלא הועיל בכתיבת 'עומקא ורומא' לקנות בור ודות, מוכח, שכתיבת 'עומקא ורומא' נצרכת בכדי לקנות את עצם הזכות בקרקע שתחת הבית, ובאויר שמעל הבית, ואין בזה ייתור לשון בכדי לקנות גם בור ודות, אלא צריך לכתוב 'מתחתית תהום הארץ ועד גובהו של רקיע מכור לך', וכרב דימי.

דוחה הגמרא: מדובר **דְּלָא כָּתַב לֵיהּ** המוכר 'עומקו וגובהו של הבית מכור לך', ולכן אין הבור והדות כלולים במכירה, אבל אם היה כותב כן, יש לומר שאף הבור והדות היו בכלל המכר אף שלא כתב לו 'מתחתית תהום הארץ' וכו', שלא כדעת רב דימי.

שואלת הגמרא: **וְהָא אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ** עומקא ורומא', **קָתָנֵי** – שנוי במשנה, וביצד ניתן להעמיד את המשנה שמדובר שלא כתב לו 'עומקא ורומא'.

מיישבת הגמרא: אכן אפשר להעמיד את המשנה באופן שהמוכר לא כתב לו 'עומקא ורומא', ומה ששנינו במשנה 'אף על פי שכתב לו', **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת התנא בדברים אלו, מכיון שעומקו של הבית וגובהו דומים לבית באופן שימושם, הרי הם בכלל הבית **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ** המוכר בפירוש 'עומקו וגובהו של בית מכור לך', מכל מקום, **כְּמִי שֶׁכָּתַב** כן **דְּמֵי לְעִנְיַן מֵיקְנָא עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** של הבית. אבל על מנת **לְמֵיקְנָא בּוֹר וְדוּת וּמְחִילוֹת** שאינם בכלל הבית כיון שהם שונים ממנו באופן שימושם, אין הדין כן, אלא **אִי כָּתַב לֵיהּ** – ללוקח **'עוֹמְקָא וְרוּמְּאָ** מכור לך', **קָנֵי** גם את הבור והדות, **וְאִי לֹא כָּתַב** 'עומקא ורומא', **לֹא קָנֵי** בור ודות, ומעתה כיון שניתן לפרש את המשנה שלא כתב לו 'עומקא ורומא', אין הוכחה לדברי רב דימי.

הגמרא מביאה ראיה ממקור אחר לדברי רב דימי: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה לעיל (סא.) שהמוכר את הבית סתם לא מכר את היציע והחדר, 'יכן **לֹא** מכר **אֶת הַגַּג בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים**', לפי שהגג נחשב לדבר בפני עצמו ואינו בטל לבית. ומאחר ולגבי גג לא נזכר במשנה 'אף על פי שכתב לו עומקא ורומא', משמע שלא כתב לו בשטר אלא 'בית זה מכור לך',

---

בחודש ניסן גופא ישנם ב' עניינים, הגאולה ממצרים, והגאולה העתידה.

ממאמר שבת פרשת ויקרא, ה'תשכ"ח